

ПОЧАТКОВА ШКОЛА 86•9

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

ЩОМІСЯЧНИЙ ПЕДАГОГІЧНО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ УРСР

№ 9 [207] * ВЕРЕСЕНЬ * 1986

Видається з липня 1969 року
КИЇВ, «РАДЯНСЬКА ШКОЛА»

У НОМЕРІ

РІШЕННЯ XXVII З'ЇЗДУ КПРС — В ЖИТТЯ!

Савченко О. Я. Підвищувати якість кінцевих результатів навчального процесу

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА

Кононко О. Л. Учити працювати результативно

ВЧИТЕЛЮ ШЕСТИЛІТОК

Левшин М. М. Формування уявлення про натуральне число в першокласників чотирічної школи
Скрипченко Н. Ф., Наумчук М. М. Планування роботи з дитячою книжкою

МЕТОДИКА І ПРАКТИКА

Кравченко М. В. Ознайомлення учнів з матеріалами XXVII з'їзду КПРС на уроках української мови
Самарська Н. П. Ідейно-політичне виховання на уроках математики
Шпак О. Т. Економічному вихованню — постійну увагу
Собко В. О. Підготовчі вправи до складання описів
Семенова О. М. Розповідь на уроці природознавства
Кравцов М. М. Мікрокалькулятор на уроках математики в 3 класі

ШКОЛИ І ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Печерська Е. П. Музично-естетичне виховання учнів у позакласній роботі

ОСВІТА ВЧИТЕЛЯ

Трофименко В. А. В. А. Сухомлинський про духовному збагаченні учнів

В НОМЕРЕ

РЕШЕНИЯ XXVII СЪЕЗДА КПСС — В ЖИЗНЬ!

3 ✓ Савченко А. Я. Повышать качество конечных результатов учебного процесса

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКА

9 Кононко О. Л. Учить работать результативно

УЧИТЕЛЮ ШЕСТИЛЕТОК

13 Левшин Н. Н. Формирование представлений о натуральном числе у первоклассников четырехлетней школы
19 Скрипченко Н. Ф., Наумчук М. М. Планирование работы с детской книжкой

МЕТОДИКА И ПРАКТИКА

28 ✓ Кравченко М. В. Ознакомление учащихся с материалами XXVII съезда КПСС на уроках украинского языка
33 ✓ Самарская Н. П. Идейно-политическое воспитание на уроках математики
37 Шпак А. Т. Экономическому воспитанию — постоянное внимание
42 Собко В. О. Подготовительные упражнения к составлению описаний
47 Семенова О. Н. Рассказ на уроке природоведения
51 Кравцов М. М. Микрокалькулятор на уроках математики в 3 классе

ШКОЛЫ И ГРУППЫ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

56 Печерская Э. Ф. Музыкально-эстетическое воспитание школьников в позакласній роботі

ОБРАЗОВАНИЕ УЧИТЕЛЯ

61 ✓ Трофименко В. А. В. А. Сухомлинский о роли сказок в духовном обогащении учащихся

Василенко В. А., Фоломкіна Н. О. Природа як засіб розумового виховання у творчій спадщині В. О. Сухомлинського

65

Василенко В. А., Фоломкина Н. О. Природа как средство умственного воспитания в творческом наследии В. А. Сухомлинского

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Любар О. О. Факультет майбутнього вчителя — важлива форма профорієнтації учнів

Киричук О. І., Мандрикіна Т. С. Формування педагогічної спостережливості майбутнього вчителя

ШКОЛА І СІМ'Я

Корнієнко С. М., Сампара Е. М. Зміст і методи проведення батьківських зборів

ПЕДАГОГІЧНА ХРОНІКА

Лукич М. Розкрита книга класовода

Попович А., Чепурна М. До школи

Рудянський О. М., Коротовський М. П. Перший дзвоник

ДЖЕРЕЛЬЦЕ

Охріменко А. М. Огар

ОРГАНИЗАЦИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

67 Любар О. О. Факультет будущего учителя — важная форма профориентации учащихся

69 Киричук Е. И., Мандрыкина Т. С. Формирование педагогической наблюдательности будущего учителя

ШКОЛА И СЕМЬЯ

73 Корниенко С. М., Сампара Е. М. Содержание и методы проведения родительского собрания

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ХРОНИКА

77 Лукич Н. Открытая книга классовода

72 Попович А., Чепурная М. В школу

79 Рудянский А. М., Коротовский М. П. Первый школьный звонок

РОДНИЧОК

80 Охрименко А. М. Огарь

На обкладинці

1-ша сторінка: Репродукція з картини В. І. Барінової-Кулеби «Урок Миру».

3-тя сторінка: Ілюстрація до рубрики «Джерельце».

Худ. О. Марійчук

Головний редактор А. М. ЛУК'ЯНЕЦЬ

Редакційна колегія: М. В. БОГДАНОВИЧ, Н. Г. ЗАХАРЧУК, Г. В. КОСОВСЬКА, М. Л. МАНДРИКА [заступник головного редактора], І. О. НІЗЕЛЬСЬКА [відповідальний секретар], М. М. ОЛЕКСІЙКО, К. С. ПРИЩЕПА, О. Я. САВЧЕНКО, Н. Ф. СКРИПЧЕНКО, Л. В. СОЛДАТОВА, В. М. СОЛКІНА

Редактори відділів: педагогіки і психології — О. Д. Чемерис; математики і природознавства — Н. П. Бетіна; мови і літератури — А. М. Нечитайло.
Літературний редактор — В. Д. Калініна. Художньо-технічний редактор — О. В. Марійчук.
Коректор — О. Г. Снігур-Грабовська.

«Начальная школа» (на украинском языке), № 9, 1986. Ежемесячный педагогическо-методический журнал Министерства просвещения УССР. Выходит с июля 1969 года. Киев, «Радянська школа».

Здано до набору 05.07.86. Підписано до друку 19.08.86. БФ 04124. Формат 70×108/16. Друк. високий. Умовн. друк. арк. 7,0. Умовн. фарб відб. 9,1. Обл.-вид. арк. 8,6. Тираж 116 600 пр. Зам. 680.

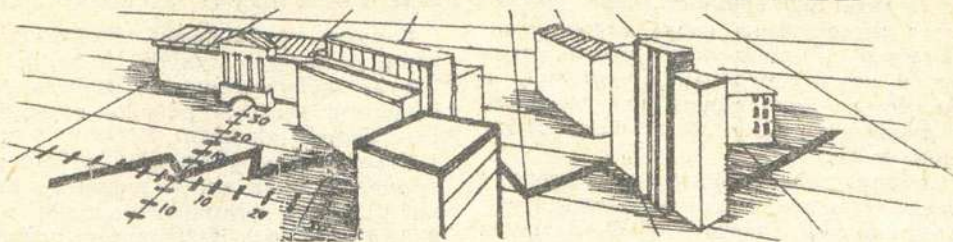
Адреса редакції: 252030, м. Київ, вул. Леніна, 44. Телефон: 24-06-56.

Друкарня ордена Леніна комбінату друку видавництва «Радянська Україна», 252006, м. Київ, вул. Анрі Барбюса, 51/2.

Типографія ордена Леніна комбіната печаті видавництва «Радянська Україна», 252006, г. Киев, ул. Анри Барбюса, 51/2.

© «Початкова школа», 1986

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ФАКУЛЬТЕТ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ — ВАЖЛИВА ФОРМА ПРОФОРІЕНТАЦІЇ УЧНІВ

Здійснювана в країні реформа загальноосвітньої і професійної школи, як зазначено в новій редакції Програми Комуністичної партії Радянського Союзу, спрямована на те, щоб ще вище підняти рівень освіти і виховання молоді, поліпшити її підготовку до самостійного трудового життя, здійснити поступовий перехід до загальної професійної освіти.

Вирішальна роль у вихованні цих завдань належить учителю, відповідальність за підготовку якого покладена на педагогічні навчальні заклади.

У Криворізькому педагогічному інституті підготовка вчителя починається задовго до того, як юнаки і дівчата стають студентами. Забезпечується це функціонуванням факультету майбутнього вчителя, шкіл юних педагогів, педагогічних класів загальноосвітніх шкіл, спільними діями інституту з педколективами шкіл і органами народної освіти.

Провідна роль у підготовці молоді до навчання належить факультету майбутнього вчителя (ФМВ), організованому в 1979 р.: лише в минулому році 238 його слухачів стали студентами нашого інституту.

Зрослі вимоги до вчителя, сформульовані у рішеннях XXVII з'їзду КПРС, диктують потребу відповідно розширити і поглибити зміст діяльності ФМВ.

На відміну від минулих років, коли в ФМВ нашого інституту, як і в багатьох інших вузах республіки, здійснювалась загальноосвітня підготовка молоді до вступу в інститут, з вересня 1985 р. ФМВ вирішує такі завдання:

- планомірний пошук восьмикласників, які виявляють інтерес до діяльності вчителя і професійну придатність до виховної роботи;
- професійне орієнтування згаданого контингенту старшокласників на вчительську працю;
- повідомлення слухачам елементарних психолого-педагогічних знань, необхідних для здійснення виховної роботи в школі;
- ознайомлення з життям і діяльністю видатних педагогів минулого і сучасності (К. Д. Ушинського, Н. К. Крупської; А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського);
- обговорення значних педагогічних творів,

кінофільмів, театральних вистав педагогічного спрямування;

— залучення слухачів до організації різноманітних педагогічних заходів (олімпіад, вікторин, конференцій, керівництва гуртковою роботою, шефства над «трудними» дітьми тощо).

З огляду на те, що робота нинішнього ФМВ спрямована не стільки на підняття загальноосвітнього рівня слухачів, скільки на їх педагогічну орієнтацію, постало чимало нових проблем: хто може стати слухачем ФМВ, кому і за якими критеріями добирати їх, яким має бути зміст навчальної діяльності слухачів, термін навчання та ін.

При розв'язанні цих та інших проблем нами враховувалась практика багатьох педагогічних колективів республіки, досвід нашого інституту в роботі з абітурієнтами. Ми дійшли згоди в тому, що слухачів треба добирати з учнів восьмих класів і систематично навчати протягом наступних 2-х років. Викладачі кафебри педагогіки і психології нашого інституту розробили навчальні програми для учнів 9 класу — «Про твою майбутню професію» і для 10 класу — «Про педагогічну діяльність», яка є продовженням першої.

Кому ж надається перевага при зарахуванні слухачами?

Учень 8 класу Софіївської СШ Віктор Моренко працює загоновим піонерським вожаком, виконує функції асистента учителя української мови і літератури. Він стверджує, що для нього проблема вибору давно вирішена: «Буду тільки вчителем. Радісно усвідомлювали, що саме ти формуєш громадянина. Я вчитиму дітей добра, краси, щирості, відданості Радянській Батьківщині». Саме такі юнаки і дівчата дістають право навчатися на ФМВ. Нашими психологами під керівництвом доцента Л. Ф. Ткачової розроблена методика добору восьмикласників — слухачів ФМВ. При цьому використовуються дані цілеспрямованого спостереження у поєднанні з рейтингом — оцінюванням в балах розвитку

компонентів педагогічних здібностей. Провідні критерії: любов до дітей, прагнення і потреба спілкуватись з ними, мовні (експресивно-мовні), комунікативні, перцептивні, організаторські та деякі інші здібності.

Широкого застосування набув експериментальний метод, за допомогою якого учень потрапляє в штучні педагогічні ситуації, в яких виявляється його педагогічні здібності, а також дидактичні етапи Ф. Н. Гноболіна, анкетування та ін.

Право добору слухачів надається педагогічному колективу школи, в якій навчаються учні, та громадському деканату ФМВ. В травні 1985 року така робота була проведена в 20 сільських районах Дніпропетровської області, на базі яких створено районні відділення ФМВ. З 1 вересня в усіх районах розпочався навчальний рік за новими навчальними планами і програмами.

У цьому році до навчання приступило 412 дев'ятикласників, серед яких понад 30% — юнаки. Заняття проводяться двічі на місяць 2-ї і 4-ї суботи на базі опорних шкіл району. Програма розрахована на 70 год, зокрема на першому році навчання — 32 год, на другому — 38 год.

На першому році слухачі навчаються за таким тематичним планом: (на опрацювання кожної теми відводиться 1 год теоретичних і 1 год практичних занять):

Професійна орієнтація школярів в СРСР. Вибір професії.

Педагогічна професія і особистість учителя.

Діяльність учителя.

Життя і педагогічна діяльність К. Д. Ушинського.

Педагоги — фундатори радянської школи і педагогіки (Н. К. Крупська, А. В. Луначарський). А. С. Макаренко — видатний радянський педагог-новатор.

В. О. Сухомлинський і сучасна школа.

Життєдайне джерело комуністичного виховання (виховання в сім'ях Маркса, Ульянових)

Педагогічні здібності і майстерність.

Учитель загальноосвітньої школи.

Класний керівник як організатор і керівник виховної роботи в класі.

Вихователь групи продовженого дня.

Піонерський вожатий в школі.

Педагогічне керівництво комсомолом.

Підготовка вчителя в педагогічному інституті.

Підсумкова конференція-диспут на тему «Якого вчителя чекає сучасна школа» (2 год практичних занять). Всього — 17 год.

На другому році навчання слухачі опановують початкові знання з педагогіки і психології за таким тематичним планом:

Мета і завдання комуністичного виховання.

Розвиток особистості.

Гра у житті учня.

Праця — школа життя.

Навчання — провідний вид діяльності школярів.

Світ краси.

Сильні, спритні, сміливі.

Молодший школяр.

Підліток.

«Трудні» діти.

Юнацький вік.

Організація і виховання колективу.

Робота з піонерами.

Комсомольська організація.

Позакласна і позашкільна робота.

Школа і сім'я.

Завершують навчальний рік підсумки підготовки слухачів ФМВ до навчання в педагогічному вузі (2 год) і практична робота в Криворізькому педагогічному інституті (4 год). Всього — 22 год.

Керують районними відділеннями інспектори районних відділів народної освіти, а їхніми заступниками по навчальній роботі є визначені наказом райвно передові вчителі загальноосвітніх шкіл.

У Верхньодніпровському районі навчальним процесом ФМВ керує директор Верхівцевської СШ № 1, відмінник народної освіти УРСР В. І. Майоренко. На першому занятті, що відбулося 14 вересня, вивчалася тема «Професійна орієнтація школярів в СРСР. Вибір професії вчителя».

Як передбачено навчальною програмою, це заняття складалося з теоретичної і практичної частини. Слухачі усвідомили місце педагогічної професії у широкому світі професій, ознайомились з поняттями «педагогічна професія», «спеціальність», «схильність до роботи з дітьми», «професійна придатність», з методами її визначення. Особливу увагу приділено протипоказанням щодо педагогічної професії.

Потім відбулася зустріч слухачів з передовими вчителями району: заслуженою вчителькою УРСР А. С. Добрик, відмінником народної освіти УРСР Г. О. Васильєвою та іншими досвідченими педагогами. Вони на яскравих прикладах показали високе призначення професії вчителя у радянському суспільстві. Бесіда пройшла невимушено і щиро. Слухачів цікавило все: суспільне значення праці вчителя, труднощі педагогічної діяльності, приклади поєднання відданості вчительській справі з особистими інтересами тощо. Всі запитання ставились з однією метою — якомога більше дізнатися про професію вчителя, «примірятися» до неї, перевірити свої педагогічні здібності.

Цікавими і змістовними були й наступні заняття. Багатьом запам'ятається обговорення переглянутого напередодні художнього фільму «Доживемо до понеділка». Воно переросло у диспут, в ході якого учні самостійно відповідали на запитання: Яку основну проблему намагаються розв'язати автори фільму? Які сцени можна вважати педагогічно виправданими, а які — ні? Як Ви розцінюєте урок історії, де розповідається про лейтенанта Шмідта? Ваша оцінка заключного епізоду фільму тощо.

І хоч окремі виступи та відповіді на питання не завжди були добре аргументованими, дещо неповними, проте факт самостійного аналізу педагогічних явищ старшокласниками заслуговує схвалення.

За погодженням з дирекцією школи на цьому ж занятті слухачі одержали домашнє завдання: підготувати виступ перед учнями (5—7 хв) на тему «Роль учителя в житті країни».

У такий спосіб від заняття до заняття учні набувають певних психолого-педагогічних знань, поступово поглиблюється зміст їхньої практичної діяльності. Кожного слухача закріплюють за певним класом для проведення громадсько-педагогічної роботи з дітьми як вожатого, організатора учнівських об'єднань за інтересами (спортивних, художньої само-

діяльності, трудових десантів), керівника індивідуальної навчальної роботи зі слабостигаючими, трудними дітьми. Всі слухачі залучаються до практичної педагогічної діяльності й за допомогою системи дублерів, яка діє у більшості шкіл області.

Це гра, в якій старшокласники виконують обов'язки учителів і вихователів, старшого піонервожатого, директора та його заступників. У Верхівцевській СШ № 1, наприклад, дні дублера приурочуються до Дня учителя, Радянської Армії і Військово-Морського Флоту, 8 Березня та Дня Перемоги. 5 жовтня 1985 р. з нагоди Дня вчителя дублерами були близько 50 учнів. День розпочався з оперативки, директор-дублер Ірина Лисогор перевірила підготовку до уроків дублерів-учителів та вихователів. Старший учитель-дублер пояснив черговим учителям-дублерам їхні обов'язки. Потім розпочався напружений робочий день, коли уроки і всі виховні за-

ходи проводили учні-дублери вчителів і вихователів. Робочий день закінчився підбиттям підсумків разом з членами педагогічного колективу. Діяльність дублерів дістала високу оцінку. Хоч це була гра, точно запрограмована педагогами школи, проте вона допомогла слухачам ФМВ відчутти творче спрямування діяльності вчителя, зрозуміти її складність та необхідність наполегливої праці на шляху оволодіння цією прекрасною професією.

Аналіз стану навчання слухачів в поточному 1985/86 навч. р. дає підставу вважати, що новий профорієнтаційний зміст навчання на ФМВ значно посилює орієнтацію старшокласників на педагогічну професію, сприяє виявленню і розвитку нахилів до виховної роботи з школярами. А це, в свою чергу, дає змогу поповнити студентські лави молоддю, яка буде творчо і наполегливо готуватися до діяльності вчителя і вихователя.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У проекті Основних напрямів перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в країні поставлено завдання підняти підготовку спеціалістів на рівень сучасних вимог. Значним резервом для розв'язання цієї проблеми є формування професійно-педагогічної структури майбутнього спеціаліста: «Важливими рисами професійного обличчя вчителя мають бути ідейна і моральна чистота, вимоглива доброта, душевна щедрість, любов до дітей» (див.: Учит. газета, 1986, 3 июня).

Окрема ланка загального завдання — формування у студентів педінституту пізнавального елемента практично-перетворювальних здібностей — педагогічної спостережливості, що являє собою комплекс професійно-педагогічних якостей, які функціонують як операціональні механізми бачення явищ, фактів педагогічного процесу в усій різноманітності їх особливостей і ознак.

Як важлива якість особистості, спостережливість дає змогу швидко і правильно помічати особливості предметів і явищ, розрізняти в них незначні зміни. Це досягається вкупністю мислительних та особистісних властивостей, передусім сприйнятливості, ініціативності, кмітливості, допитливості, уважності, інтуїтивності.

На спостережливість як уміння «бачити очима розуму... предмет у центрі всіх його відношень» не раз вказував К. Д. Ушинський, підкреслюючи її необхідність для виконання багатьох мислительних операцій, зокрема на кмітливість та ініціативність. В. О. Сухомлинський тісно пов'язував спостережливість з допитливістю, системністю, гнучкістю, самостійністю і критичністю розуму. У дослідженнях О. О. Бодальова (див.: Восприятие человека человеком. М., 1965) та інших радянських учених ґрунтовно аналізуються різні компоненти спостережливості.

У психолого-педагогічній літературі, в практиці педагогічних вузів склалися різні підходи до проблеми формування вміння спостерігати

педагогічний процес. Вони реалізуються у вивченні психолого-педагогічних дисциплін, у теоретичній і практичній підготовці майбутнього вчителя. У цьому переконує досвід викладацької роботи радянського психолога М. Я. Басова з читання курсу «Методика психологічних спостережень» і відомого педагога П. П. Блонського, який ввів у семінарські і лабораторні заняття з педагогіки спеціальні вправи для розвитку спостережливості. Заслуговує уваги і сучасний досвід ряду вузів нашої країни (Московського, Ленінградського, Полтавського педінститутів і Чечено-Інгушського університету).

Смисл другого підходу полягає в інтенсифікації позанавчальної діяльності студентів, що має різні форми організації: суспільних професій, клубів за інтересами, гуртків, студентських груп під керівництвом кураторів. За оптимальної організації навчальної та пізнавальної діяльності обидва підходи ефективно сприяють формуванню педагогічної спостережливості майбутнього вчителя.

У багатьох дослідженнях сучасних радянських педагогів і психологів художні твори називаються об'єктом науково-пізнавального гносеологічного сприймання. Це дало нам право використати художню літературу для психолого-педагогічного аналізу цілеспрямованого сприймання, оцінювання студентами відображених письменником особистісних колізій героїв, їхніх характерів, відносин та ін.

Завдяки специфічній розвинутості вміння спостерігати навколишню дійсність, письменники традиційно вважаються своєрідними експертами з питань людинознавства. Експериментальні дані, одержані в дослідженнях О. О. Бодальова, Є. Ф. Бажина, С. П. Шульца та ін., переконливо доводять, що саме письменники створюють повніші портрети й об'єк-

О. І. КИРИЧУК,
доцент

Київського педінституту
іноземних мов;

Т. С. МАНДРИКІНА,
викладач

Бердянського педінституту